

CERCETAREA ECONOMIEI SOCIALE DIN ROMÂNIA^[1]

Simona Maria Stănescu^[2]

Rezumat

Articolul analizează volumele românești dedicate studiului economiei sociale (ES). Prima parte este dedicată ES ca răspuns la inserția profesională a celor interesați să activeze în acest domeniu. A doua parte evidențiază rezultatele altor cercetări realizate la noi în țară cu privire la ES în raport cu grupurile vulnerabile. Studiile românești privind ES au explodat începând cu anul 2010 și sunt puternic susținute de proiectele implementate prin Fondul Social European (FSE). În strânsă corelație cu activitățile eligibile pentru finanțare FSE, angajarea grupurilor vulnerabile este un subiect amplu abordat în volumele analizate. ES este văzută ca răspuns inovator la problema identificării, ocupării și menținerii unui loc de muncă. În rândul grupurilor vulnerabile, cele mai multe studii sunt dedicate situației minorității rome. Slaba disponibilitate a rapoartelor de cercetare realizate și necentralizarea lor on-line îngreunează accesul la rezultatele obținute. Analiza volumelor românești privind ES reflectă o fundamentare parțială pe rezultatele cercetărilor anterioare. Cercetarea este fragmentară și acoperă parțial subiecte de interes pentru fundamentarea politicilor publice în domeniu. Între acestea, evaluarea impactului proiectelor FSE asupra angajării grupurilor vulnerabile ar permite ajustarea direcțiilor de acțiune.

Cuvinte cheie: *economie socială, cercetarea economiei sociale, grupuri vulnerabile*

---

^[1] Fragmente din acest articol au fost publicate în Stănescu S.M. et al (2013). *Ghiduri pentru înființarea de întreprinderi sociale pentru persoanele de etnie roma; pentru beneficiarii de venit minim garantat; pentru tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului și persoanele cu dizabilități*, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, România www.profitpentruoameni.ro.

^[2] Cercetător științific III, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Academia Română, Casa Academiei, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, București, tel.: 0213182461 e-mail: simona_vonica@yahoo.com.

Insertia grupurilor vulnerabile pe piata muncii este un subiect abordat atat din perspectiva economica cat si din perspectiva sociologica. Articolul trece in revista volumele romanești dedicate problematicei grupurilor vulnerabile in raport explicit cu economia sociala (ES). Scopul unui astfel de demers de cercetare este acela de a evalua stadiul cunoasterii, de a evidenta rezultatele obtinute si de a identifica punctele insuficient analizate si viitoarele directii de cercetare. Din punct de vedere metodologic, studiul se bazeaza pe cercetarea de birou a informatiilor disponibile privind economia sociala in Romania si interviuri semi-structurate realizate cu autorii, cu beneficiarii (mediul public si cel privat), cu grupurile vulnerabile si entitatile de ES analizate. Cercetarea este originala prin abordarea in premiera a elementelor care pot fundamenta evaluarea sau consolidarea directiilor de politica publica cu impact asupra insertiei pe piata muncii a grupurilor defavorizate.

Articolul este orientat spre analiza volumelor dedicate perspectivelor ES pentru grupurile dezavantajate. Prima parte incadreaza aceste cercetari in ansamblul studiilor sociologice din Romania in general, al celor dedicate ES in special si prezinta principalele caracteristici. A doua parte analizeaza grupurile vulnerabile. Ultima parte atrage atentia asupra principalelor aspecte deficitare identificate si propune viitoare directii de cercetare.

Cercetari privind economia sociala din Romania

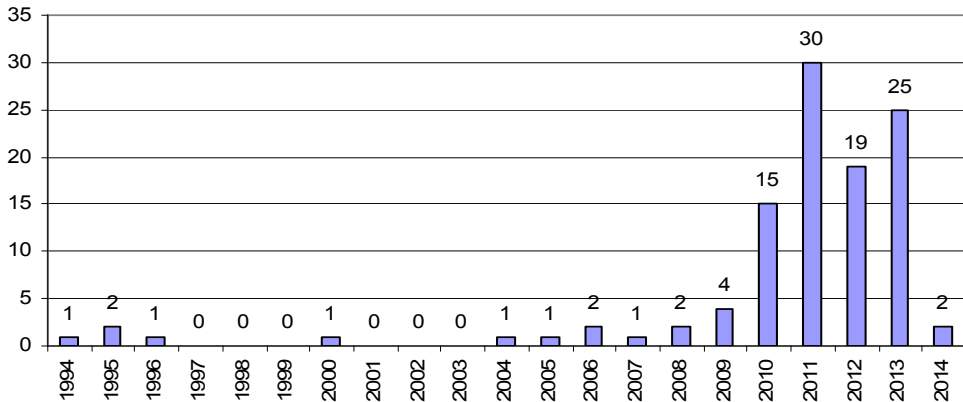
Identificarea volumelor romanești dedicate ES s-a dovedit mai dificila decat anticipasem datorita pe de o parte complexitatii domeniului si faptului ca nu exista o definitie unanim acceptata a economiei sociale dar si disponibilitatii lucrarilor. Nu in ultimul rand, relationarea domeniului economic si social in vederea producerii si asigurarii bunastarii cetatenilor a fost analizata din perspectiva ocuparii fortei de munca, a saraciei si a sistemului national de asistenta sociala. Pe baza acestor considerente, au fost identificate 107 volume dedicate ES din Romania (Stănescu coord., Asiminei, Vârjan 2013, pp. 47-52).

Prezentam in continuare cercetarile din punct de vedere al anului aparitiei, al sursei de finantare, al subiectului abordat si al apartenentei institutiionale a autorilor.

Majoritatea publicațiilor analizate sunt studii sociologice. Dinamica producției sociologice românești după 1944 a fost clasificată în șapte faze:

- Faza 1: constituirea comunității sociologice și a sistemului instituțional al sociologiei;
- Faza 2: continuarea postbelică a programului gustian (din 1944, sfârșitul celui de al doilea război mondial, până în 1948, după instaurarea regimului comunist);
- Faza 3: sociologia gustiană subterană (1948-1961);
- Faza 4: recunoașterea sociologiei ca știință legitimă de către regimul comunist: 1962-1977;
- Faza 5: remarginalizarea sociologiei (1978-1989);
- Faza 6: relansarea sociologiei după Revoluția din 1989: 1990-2008;
- Faza 7: răspunsul la criza economică, socială și politică a României, agravată de criza economică mondială (Zamfir ș.a. 2010, pp. 4-11).

În perioada 1994-2009, ES a reprezentat un subiect modest analizat în literatura de specialitate. Una dintre primele publicații dedicate ES a fost volumul de curs din 2005 semnat de Daniela Vârjan, Academia de Studii Economice, București. Anul 2010 a marcat momentul lansării mai multor studii reprezentative. Remarcăm publicarea rezultatelor primului sondaj reprezentativ din punct de vedere statistic la nivel național asupra raportului dintre cerea și oferta de servicii de ES din România (Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată). Grupurile vulnerabile analizate sau fost: populația de etnie romă, beneficiarii de venit minim garantat, familiile monoparentale și tinerii peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului.

Grafic 1. *Dinamica volumelor românești privind economia socială*

Sursa: Stănescu coord., Asiminei, Vârjan 2013, Raport de recomandări al Economiei Sociale. România 2013, pp. 47-52, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare România

Majoritatea studiilor analizate sunt cercetări sociologice care au implicat cercetători și cadre didactice din mediul academic și universitar precum și experți independenți.

Din punct de vedere al reprezentativității statistice a analizelor, cercetările sociologice privind perspectivele ES pentru grupurile vulnerabile se bazează pe sondaje realizate la nivel național (Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale 2010) sau la nivelul regiunilor de dezvoltare Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia (Cace, Arpinte, Scoican coord. 2010) sau București-Ilfov și Sud Est (Stănescu, Cace coord, 2011; Stănescu, Cace, Alexandrescu coord., 2011).

Una dintre principalele cauze ale excluziunii sociale a grupurilor vulnerabile o reprezintă dificultățile de inserție pe piața muncii. Accesul la o locuință, la servicii de educație și sănătate, alături de nivelul scăzut al educației, apartenența etnică, locuirea în mediul rural sau vârsta pot contribui la adâncirea situației de marginalizare socială.

1. Economia socială ca răspuns la inserția profesională

Identificarea unor soluții inovatoare de angajare în câmpul muncii reprezintă o preocupare constantă a factorilor decidenți. Statele mem-

bre se confruntă cu reducerea costurilor de susținere a statului bunăstării și cu provocările de inserție pe piața muncii a anumitor categorii de persoane (de exemplu tinerii absolvenți).

În acest context, potențialul ES de a crea și menține locuri de muncă a fost reanalizat. În conformitate cu avizul Comitetului Economic și Social European privind inițiativa pentru antreprenoriat social: „întreprinderile sociale trebuie sprijinite pentru rolul esențial pe care îl pot îndeplini ca vector de inovare socială [...] potențialul enorm reprezentat de întreprinderea socială în legătură cu îmbunătățirea accesului la un loc de muncă și la condițiile de muncă pentru femei și tineri în special, dar și pentru diverse categorii de lucrători dezavantajați” (CESE, 2012, p. 2).

Numărul lucrătorilor europeni din domeniul ES a crescut de la 6 procente în 2002-2003 la 6,5, în alte cuvinte de la 11 milioane de locuri de muncă la 14,5. Creșterea este mai rapidă decât creșterea demografică la nivel european (Chaves, Monzón 2012, p. 47). Faptul că atât de mulți lucrători europeni aleg să își construiască o carieră în domeniul ES arată un puternic interes față de îmbrățișarea principiilor ES.

În lipsa unei definiții internaționale unanim agreeate, ne asumăm conceptul de ES în sensul de „tipul de economie care îmbină în mod eficient responsabilitatea individuală cu cea colectivă în vederea producerii de bunuri și/sau furnizării de servicii, care urmărește dezvoltarea economică și socială a unei comunități și al cărei scop principal este beneficiul social. ES are la bază o inițiativă privată, voluntară și solidară, cu un grad ridicat de autonomie și responsabilitate, presupune un risc economic și o distribuție limitată a profitului” (Stănescu coord. ș. a. 2012, p. 13).

Entitățile corespunzătoare principiilor internaționale ale ES și reglementate juridic în România sunt: organizațiile nonprofit, casele de ajutor reciproc ale salariaților, casele de ajutor reciproc ale pensionarilor, cooperativele de credit și societățile cooperative de gradul I (MMFPS, 2010, p. 38). Alte forme de organizare care respectă parțial principiile ES, dar a căror activitate este relevantă pentru domeniul ES sunt: obștea și composesoratul, unitățile protejate autorizate (UPA) și societățile cu obiectiv social (Stănescu coord. ș. a. 2012, pp. 51-52). În cadrul acestui articol, folosim conceptul de întreprindere socială cu referire la entitățile de ES din România.

2. Valorificarea potențialului de muncă al grupurilor vulnerabile

Reglementările din România conțin numeroase referiri la grupurile vulnerabile în general sau în raport cu piața muncii. În prima categorie amintim: grupuri vulnerabile; grupuri dezavantajate; grupuri de risc; categorii prioritare în prevenirea/absorbția sărăciei și excluziunii sociale; persoane și familii aflate în dificultate sau risc; grupuri sociale în situații de dificultate sau risc generatoare de marginalizare sau excluziune socială; familii cu copii, cu vulnerabilitate ridicată; grupuri vulnerabile sau grupuri sociale care sunt supuse riscului de marginalizare socială. În raport cu piața muncii, referirile din documentele oficiale sunt: grupuri defavorizate din punct de vedere al oportunităților ocupaționale, persoane dezavantajate pe piața forței de muncă, persoane vulnerabile, aflate în risc de excluziune socială, grupuri vulnerabile; categorii speciale de șomeri din punct de vedere al scutirilor acordate pentru angajatori și femei în risc de marginalizare socială din punct de vedere al inserției pe piața muncii (Popescu 2011, pp. 13-19).

Prezentăm în continuare rezultatele analizei tuturor cercetărilor românești dedicate grupurilor vulnerabile din perspectiva ES. Au fost identificate 107 de volume din care un sfert dedicate studiului grupurilor vulnerabile în raport cu ES. Cercetările românești au fost publicate pe suport hârtie sau în format electronic începând cu anul 2005 și au fost majoritar finanțate prin proiecte co-finanțate prin Fondul Social European (FSE). Deși începând cu anul 2010 asistăm la o creștere constantă a studiilor dedicate ES, acestea rămân puțin corelate unele cu altele, prezintă suprapuneri din punct de vedere al necontinuării sau neutilizării rezultatelor obținute dar și nerespectări ale criteriilor științifice (Stănescu, 2013a). Acest fapt conduce la o situație paradoxală în sensul că deși numărul publicațiilor dedicate ES este relativ mare, unele subiecte de interes pentru decidenți sau pentru public rămân insuficient abordate: gradul de cunoaștere a ES de către populație, profilul antreprenorului român din domeniul ES, provocările entităților de ES funcționale înainte de proiectele FSE, sustenabilitatea întreprinderilor sociale înființate prin proiectele FSE.

Perspectivile ES asupra grupurilor dezavantajate pot fi analizate într-un dublu sens: pe de o parte din perspectiva angajatorilor din domeniul ES și din cea a grupurilor defavorizate în raport cu domeniul ES. Referitor la acest ultim aspect se cuvine diferențierea studiilor care analizează problematica angajării grupurilor vulnerabile în general de cele care analizează acest aspect în strânsă legătură cu domeniul ES.

În cadrul primei categorii, publicațiile pot fi analizate pe două dimensiuni: cele teoretice referitoare la principiile generale de funcționare și cele empirice referitoare la percepțiile angajatorilor sau a angajaților față de idee de a avea un coleg dintr-un grup vulnerabil.

O serie de volume contribuie la o mai bună înțelegere și aprofundare a elementelor care asigură o funcționare optimă a entităților de ES. Au fost studiate managementul întreprinderii sociale (Boboc, Boboc 2009; Vlăsceanu 2010; Anca 2012; Barna ș.a. coord. 2012; Cace ș.a. 2012; Stănescu coord. ș.a. 2013a; Stănescu coord. ș.a. 2013b; Stănescu coord. ș.a. 2013c; Stănescu coord. ș.a. 2013d), aspecte referitoare la cadrul financiar (Bădescu 2010; Nicolăescu, Cace, Hatzantonis 2012; Stănescu, Neguț 2012), ocuparea grupurilor vulnerabile (MMFPS 2010; Popescu 2011; Stănescu, Cace coord. 2011; Stănescu, Cace, Alexandrescu coord. 2011; Constantinescu 2012, Tancău ș. a. 2012; Constantinescu, 2013; Buzducea coord. 2013), abordarea de gen (Liapi, Anemțoaicei 2012), egalitatea de șansă și de gen (Paulischin ș. a. 2007; Asociația ProFamilia 2011), și, nu în ultimul rând, monitorizarea și evaluarea în întreprinderile sociale (Neguț ș.a. 2011). Analiza întreprinderilor sociale din mediul rural a fost analizată în special din perspectiva potențialului de dezvoltare a resurselor locale (Boboc, Boboc 2009; Crișan 2010; Dragotiu s.a. coord.. 2011b; Mihalache, Croitoru 2011).

Angajatorii sunt în general deschiși angajării grupurilor vulnerabile dar nu în mod egal față de toate (MMFPS 2010; Chiribucă coord. 2010, 2011a, 2011b). Persistă reticența față de populația de etnie romă.

În ansamblul volumelor dedicate ES constatăm analiza grupurilor vulnerabile în general indiferent dacă este cazul de finanțare FSE sau nu. Studiile care au beneficiat de alte finanțări în afară de FSE (Burada 2008; Constantin 2008) analizează totuși problematica întreprinderilor de inserție în general nu un grup vulnerabil anume. Odată cu implementarea proiectelor cofinanțate prin FSE, studiile s-au orientat spre anu-

mite grupuri vulnerabile. Selecția s-a realizat în condițiile respectării ghidul solicitantului și s-au încadrat în specificul activităților prevăzute a se implementa în fiecare proiect. Grupurile vulnerabile analizate prioritar au fost: populația de etnie romă, femeile, persoanele cu dizabilități. beneficiarii de venit minim garantat, familiile monoparentale, tinerii care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului și deținuții. Dintre acestea, cele mai multe studii sunt dedicate populației de etnie romă (MMFPS 2010; Stănescu, Cace coord. 2011b; Anca 2012; Cace ș.a. 2012b; Petrescu 2012; PNUD 2012; Stănescu coord. ș.a. 2013a).

Pe lângă relevanța și contribuția acestor demersuri de cercetare științifică la implementarea Strategiei Naționale de Îmbunătățire a Situației Romilor, promovarea inițiativelor antreprenoriale ale populației de etnie romă are mari șanse de reușită datorită specificului meseriilor tradiționale. „Avantajul lor este că sunt în prelungirea tradiției și a pregătirii culturale. (...) oferă venituri apropiate, adesea superioare, profesiilor de tip modern. Multe din afacerile pe cont propriu sunt însă fluctuante și vulnerabile. Ele se desfășoară adesea la limita sau dincolo de limita legalității, cu toate implicațiile acestui fapt asupra vieții de familie” (Zamfir, Zamfir 1993, p. 164).

Rezultatele unei anchete naționale pe bază de chestionar realizată în 2011 evidențiază că „persoanele de etnie romă continuă să aibă o probabilitate scăzută de succes pe piața muncii” (Stănescu 2011, p. 130). Din punct de vedere al ierarhizării „categoriilor defavorizate (...) din punctul de vedere a necesității soluționării problemelor acestora”, populația „optează cu prioritate maximă pentru ajutorarea copiilor orfani sau abandonati, precum și a persoanelor cu handicap” și este reticentă la sprijinirea romilor (Ștefănescu 2011 p. 263).

Revigorarea meseriilor tradiționale susținută de solidaritatea comunităților se ciocnește de slaba capacitate la nivel local de a iniția și promova astfel de proiecte. Crearea unor structuri care să asigure asistența tehnică în acest sens poate contribui la profesionalizarea resurselor umane disponibile (Botonogu, Tomescu 2011, p. 216). Rezultatele evaluării Strategiei de îmbunătățire a situației romilor din 2001 au evidențiat existența actorilor și mecanismelor de implementare atât la nivel central cât și local deși „în multe cazuri (...), mecanismele sunt mai degrabă formale, iar actorii implicați nu dețin capacitatea de a lua

decizii pentru rezolvarea problemelor” (Preoteasa, Cace, Duminică 2009, p. 78). Este cu atât mai valoroasă recunoașterea contribuției pe care ES o poate aduce la inserția profesională a romilor prin premiarea în 2013 a proiectului Romano Cher al KCMC în cadrul Competiției europene pentru Inovare Socială. Trei dintre întreprinderile sociale dezvoltate în cadrul proiectului premiat au fost evaluate ca exemple de bună practică în inserția persoanelor aparținând minorității rome în ES (Alexandrescu 2013, pp. 19-26).

Cu referire la femei, dificultățile de angajare sunt susținute și de „deficitul legislativ și instituțional de oferire pentru mamele cu copii mici de oportunități de muncă cu program redus și de reintegrare în muncă” (Zamfir ș.a. 1999, p. 300). Din acest punct de vedere, implicarea femeilor în ES poate reprezintă o soluție sustenabilă în special în măsura în care se referă la domenii insuficient acoperite precum îngrijirea copiilor mici.

Ariile în care se poate interveni în vederea implementării principiilor specifice abordării de gen în entitățile de ES sunt: procesul de recrutare și selectare, instruirea și dezvoltarea, promovarea, transferul și încetarea contractului de muncă, modul de organizare al muncii, condițiile de muncă și în adoptarea măsurilor de combatere a hărțuirii sexuale la locul de muncă (Liapi, Anemțoaicei 2012 pp. 127:158) sau a fenomenului de mobbing (Tomescu, Cace 2011).

Analiza satisfacției cu locul de muncă al femeilor angajate în entități de ES arată că acestea „prezintă valori foarte ridicate. Femeile împărtășesc percepția că munca într-o entitate de ES are rezultate în plan social, reușind să ajute într-adevăr oamenii. Pe plan personal, femeile consideră că un astfel de loc de muncă oferă dezvoltare profesională, recunoaștere, succes și satisfacții financiare” (Achimescu, Cace, Stănescu 2011, p. 196).

În ciuda progreselor înregistrate în protecția persoanelor cu dizabilități, acestea continuă să întâmpine o serie de obstacole atunci când își caută un loc de muncă: lipsa unei calificări profesionale în concordanță cu cerințele muncii, gravitatea dizabilității, familia, gradul de dezvoltare a serviciilor sociale (Dima 2011a, p. 239). Angajarea persoanelor cu dizabilități în entități de ES depinde în egală măsură de asigurarea „accesibilității mediului fizic, informațional și comunicațional”, accesul

la educație dar și de „transformarea din «luptători pentru o cauză» în ofertanți competitivi de servicii și oportunități pentru persoanele cu dizabilități” (Dima 2011b, pp. 218:219).

Analiza situației beneficiarilor de venit minim garantat, a tinerilor peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului și a persoanelor cu dizabilități în raport cu ES rămâne încă modest studiată la noi în țară. Concluziile evidențiază potențialul grupurilor vulnerabile pentru angajarea în activități generatoare de venit, în special în domeniul ES (MMFPS, 2010; Alexandrescu, Stănescu 2013, pp. 13-16; Bojincă, Stănescu 2013, pp. 13-16; Ernu, Stănescu 2013 pp. 13-17; Rădulescu, Stănescu 2013 pp. 13-17).

Continuarea studiilor pe acest subiect este cu atât mai interesant cu cât copii cu dizabilități sau cei aparținând minorității etnice rome au fost identificați ca „două mari grupuri cu risc foarte ridicat de neparticipare școlară” (Pop, Voicu 2000, p. 324).

În ansamblul măsurilor de modernizare a sistemului judiciar românesc remarcăm transferarea „sistemului sancționar, acolo unde este posibil, dintr-un mediu închis (penitenciar) într-un mediu liber (societate) sau altfel spus de introducere în sistemul juridic românesc a instituției «probațiunii», în special prin executarea sancțiunii într-un mediu liber concomitent cu supravegherea” (Abraham 2000. p. 419). As a discipline of study, probation belongs to those issues and areas that require a continuous exchange of ideas and experiences. The development of modern institutions must be made in accordance and in close connection with the respective legislation (Tomita 2012, p. 17). Adoptarea legii 82/1999 privind înlocuirea închisorii contravenționale cu sancțiunea obligării contravenientului la prestarea unei activități în folosul comunității a prevăzut „activități de asistență și consiliere atât a condamnaților aflați în penitenciar, cât mai ales a celor ce execută pedeapsa în regim neprivativ de libertate” (Abraham 2000, pp. 419-420). Implicarea celor din urmă în activități economice este limitată de reticența membrilor comunității de a apela la formele de angajare care să valorizeze capacitatea lor de muncă.

Au fost elaborate trei studii referitoare la implicarea deținuților în activități de ES (Fundatia Filantropia 2011; Durnescu, Descarpes 2012) fiind oferite informații inclusiv despre o hartă a oportunităților de anga-

jare (Tancău ș.a. 2012). Totuși, în ceea ce privește persoanele care au comis infracțiuni, studiile cu referire la ES se adresează preponderent celor din închisori, mai puțin celor care ispășesc pedepsele fără privare de libertate.

Modul în care o persoană vulnerabilă își caută un loc de muncă nu este întotdeauna unul cu șanse mari de succes. Rezultatele unei anchete naționale pe bază de chestionar realizată în anul 2011 au condus la identificarea unor obstacole în accesarea pieței muncii la nivelul comportamentului preponderent informal de căutare a unui loc de muncă și participarea redusă la cursuri de calificare. Categoriile cele mai vulnerabile ocupațional includ „situația celor aflați în șomaj de lungă durată, a persoanelor neocupate cu vârsta de peste 50 de ani și a casnicilor/casnicelor” (Preoteasa 2011, p. 153).

Din punct de vedere al perspectivelor ES asupra grupurilor vulnerabile, aceștia nu cunosc entități de ES. Procentul celor care au încercat să se angajeze este relativ redus deși atât managerii cât și angajații se declară deschiși și au lucrat bine cu astfel de persoane (MLSP 2010, pp. 113-115). Comparativ cu alte entități de ES, casele de ajutor reciproc prezintă cea mai mare notorietate în rândul grupurilor vulnerabile. În rândul caracteristicilor care motivează cererea de ES „populația identifică, odată cu nevoia personală, și pe cea comunitară deficitară” (Ilie 2011 pp. 163, 172).

Dezvoltarea ES în România nu este momentan susținută de o strategie națională (Cace, Arpinte, Scoican coord. 2010a, p. 233; Stănescu coord. ș.a. 2012, p. 65). Fără a reduce ES la inserția grupurilor vulnerabile pe piața muncii, „disponibilitatea instituțiilor publice pentru a sprijini structurile care se adresează grupurilor vulnerabile este foarte limitată” (Cace coord. Arpinte, Scoican 2010a p. 234). Elementele unei astfel de strategii sunt: „definirea și recunoașterea juridică a domeniului ES [...], adaptarea reglementărilor din cadrul Programului Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane, în special domeniul major de intervenție 6.1 dedicat dezvoltării ES, [...], acordarea de facilități fiscale, [...] stimularea integrării acestor organizații în rețele [...], mediatizarea” (Alexandrescu, Cace, Stănescu 2011, pp. 361-362).

3. Este economia socială o opțiune pentru grupurile dezavantajate?

Angajarea grupurilor vulnerabile inclusiv în domeniul ES poate reprezenta o alternativă la sistemul de asistență socială și un instrument eficient în lupta de reducere a excluziunii sociale (Zamfir 2010, pp. 103-105; Cace coord. Nicolăescu, Scoican 2010b, p. 193; Dragotoiu, Marinoiu 2011a, pp. 74-75; Dragotoiu, Marinoiu, Stănescu coord. 2011b, pp. 7-9; Pavel 2011, p. 97; Stănescu coord. ș.a. 2012, p. 65). Transferul din plan internațional a experiențelor antreprenoriale reușite în țara noastră se poate baza pe incubatoare de ES sau alte structuri de sprijin. Ca direcții prioritare menționăm: creșterea locală/regională, microfinanțarea și îmbunătățirea abilităților și sprijinului pentru întreprinderile sociale (Cace, Arpinte, Scoican coord. 2010a, pp. 188-192).

Asigurarea locurilor de muncă în general prin intermediul ES în mod special contribuie la atingerea Obiectivelor de Dezvoltare a Mileniului și a Strategiei Europa 2020 (Dragotoiu, Marinoiu 2011a, pp. 73-76; Stănescu 2013a, pp. 62-67).

Deși ES cunoaște din ce în ce mai mulți susținători atât din partea antreprenorilor și a lucrătorilor cât și din partea autorităților publice, „sectorul ES din România este subdimensionat ca efectiv de salariați în raport cu ponderea sa în alte state europene” (Stănescu, 2011, p. 132)

Implementarea proiectelor cofinanțate prin Fondul Social European, lansarea proiectelor de lege pentru antreprenoriatul social și pentru ES au adus acest subiect în dezbateră publică. Publicarea și diseminarea informațiilor privind exemple de bună practică în ES contribuie la o mai bună cunoaștere la nivel național și creează premisele ca aceste întreprinderi sociale să fie replicate și în alte zone ale țării.

Publicul larg este familiarizat cu organizarea unor evenimente de prezentare a inițiativelor antreprenoriale unde îi pot cunoaște direct, pot discuta și achiziționa produsele lor. Menționăm organizarea de către MMFPS a două ediții ale Târgului ES: în Timișoara (aprilie 2011) și în București (octombrie 2011)^[1]. Alte evenimente susținute to prin

---

[1] Evenimentele au fost organizate în cadrul proiectului Economia proiectului POSDRU/14/6.1/S/2 „Economia socială - model inovator pentru promovarea incluziunii sociale active a persoanelor în dificultate”, al cărui beneficiar este Ministerul

proiecte cofinanțate de FSE au început să fie organizate anual: Târgul Unităților Protejate Autorizate organizat începând din 2011 de Fundația Alături de Voi din Iași și ONGFest organizat de Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile. Competiția Întreprinderilor Sociale lansate de NESsT este deja la a patra ediție. Mai recent, inițiativele de responsabilitate socială corporativă se îndreaptă tot spre susținerea întreprinderilor sociale din comunități dezavantajate (competiția Țara lui Andrei organizată de Petrom).

În rândul condițiilor cheie întrunite pentru ca ES să devină o opțiune viabilă pentru grupurile vulnerabile menționăm analiza și cercetarea domeniului, susținerea financiară și cunoașterea de către publicul larg. Măsura în care acest deziderat va fi pus în practică depinde de mecanismele cadrelor financiar, legal, instituțional și social de promovare a inițiativelor antreprenoriale.

Bibliografie

1. Abraham, P., (2000). Probațiunea în sistemul judiciar românesc – între dorințe și realizări, în Zamfir, E., Bădescu, I., Zamfir, C. (eds), *Starea societății românești după 10 ani de tranziție*, Publisher Expert, Bucharest, Available at: www.iccv.ro.

2. Achimescu, V., Cace, S., Stănescu, S., M. (2011). Potențialul implicării femeilor în domeniul economiei sociale în: Stănescu, S.M., și Cace, S., *Alt fel de ocupare: cererea de economie socială în Regiunile de dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est*, Publisher Expert, Bucharest Available at: www.iccv.ro.

3. Anca, C. (2012). *Compendiu de idei de afaceri și modele de bună practică*, United Nations Development Programme, Available at: www.economiesocialapentruromi.ro.

4. Alexandrescu, F., Cace C., Stănescu, S.M. (2011). Spre o strategie integrată de susținere a entităților de economie socială în Stănescu,

---

Muncii, Familiei și Protecției Sociale – Departamentul de Servicii Sociale și Incluziune Socială. Proiectul a fost finanțat de FSE prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, Axa Prioritară 6 „Promovarea Incluziunii Sociale”, Domeniul de Intervenție 6.1 „Dezvoltarea Economiei Sociale”. Proiectul are o durată de 36 de luni (noiembrie 2008 – octombrie 2011).

S.M., Cace, S. și Alexandrescu, F. (eds), *Între oportunități și riscuri: oferta de economie socială în regiunile de dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est*, Publisher Expert, Bucharest Available at: www.iccv.ro.

5. Alexandrescu, A.M. (2013). Modele de întreprinderi sociale, în Stănescu, S. M. (ed), Alexandrescu, S. M.; Bojincă, M., Ernu, S., Rădulescu, L., *Modele de întreprinderi sociale pentru persoane de etnie romă Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare România*. Available at: www.profitpentruoameni.ro.

6. Bădescu, C. (2010). *Criză și fiscalitate. Studiu de caz: România*. Studii de economie socială.

7. Barna, C., Ionescu, C., Mișu S., Vameșu, A. (Eds) (2012). *Ghidul managerului de întreprindere socială*, Institutul de Economie Socială.

8. Boboc, I., Boboc, V. (2009) *Management strategic Teorie și practici privind formele asociative de tip public, privat și ONG din agricultură*, Publisher Pro Universitaria.

9. Bojincă, M. , Stănescu, S. M. (2013). Economia socială în sprijinul tinerilor peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului în Stănescu, S. M. (coord.), Bojincă, M., Alexandrescu, A., M., Ernu, S., Rădulescu, L. *Modele de întreprinderi sociale pentru tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului*, United Nations Development Programme Available at: www.profitpentruoameni.ro.

10. Botonogu, F., Tomescu, C. (2011). Economia socială, o oportunitate pentru integrarea socială a romilor, în Stănescu, S.M. și Cace, S. (Eds.) *Alt fel de ocupare: cererea de economie socială în Regiunile de dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est*, Publisher Expert, Bucharest Available at: www.iccv.ro.

11. Burada V. (2008). *Raportul privind întreprinderile sociale de integrare în muncă/Work Integration Social Enterprises as a tool for promoting inclusion*.

12. Buzducea, D. (ed) (2013). *Economia socială a grupurilor vulnerabile*, Publisher Polirom, Iași.

13. Cace, S. (ed.), Arpinte, D., Scoican, N. A. (2010). *Economia socială în România Două profiluri regionale*. Publisher Expert Bucharest Available at: www.iccv.ro.

14. Cace, S. (ed.), Nicolăescu, V., Scoican, N. A. (2010). *Cele mai bune practici în sectorul economiei sociale în Grecia și în alte state ale Uniunii Europene*. Publisher Expert Bucharest Available at: www.iccv.ro.

15. Cace, C., Nicolăescu, V., Katsikaris, L., Parcharidis, I. (2012), *Managementul resurselor umane implicate în economia socială*, Publisher Expert, Bucharest.

16. Cace, C., Sfetcu, L., Koutmalaous, E., Nicolăescu, V. (2012), *Incluziunea femeilor și grupurilor roma excluse social Paradigma „de jos în sus” – bune practici ale economiei sociale*, Publisher Expert, Bucharest, Available at: www.iccv.ro.

17. Chaves, R., Monzón, J.L. (2012). *The social economy in the European Union*. *European Economic and Social Committee*. Available at: <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.social-economy-category.25290>.

18. Chiribucă, D. (ed); Moldovan-Teselios, C., Vieru, C., Fizeșan, B., Pop, C., Jecan, D., Brusturean, M., Postelnicu, C., Comșa, M., Răcățău, I., Fotiu, A., (2010). *Crearea și promovarea de instrumente de economie socială în scopul incluziunii pe piața forței de muncă a grupurilor defavorizate – raport de cercetare cantitativă și calitativă, componenta A 1*, decembrie 2010 Available at: <http://cluj2010.files.wordpress.com/2010/12/raport-economie-sociala-sectiunea-1.pdf>.

19. Chiribucă, D. (ed). Moldovan-Teselios, C., Vieru, C., Răcățău, I., Brusturean, M., Fizeșan, B., Pop, C.; Jecan, D.; Postelnicu, C. (2011a). *Crearea și proovarea de instrumente de economie socială în scopul incluziunii pe piața forței de muncă a grupurilor defavorizate – raport de cercetare cantitativă și calitativă, componenta A 2*, februarie 2011 Available at: http://www.esimplu.ro/attachments/4319_raport-economie-sociala-A2.pdf.

20. Chiribucă, D. (ed). Moldovan-Teselios, C., Vieru, C., Răcățău, I., Brusturean, M., Fizeșan, B., Pop, C., Jecan, D., Postelnicu, C. (2011b). *Crearea și proovarea de instrumente de economie socială în scopul incluziunii pe piața forței de muncă a grupurilor defavorizate – raport de cercetare cantitativă și calitativă, componenta A 3*, martie 2011 Available at: <http://cluj2010ro.files.wordpress.com/2011/03/raport-economie-sociala-a3.pdf>.

21. Constatin F. (2008). *Sustenabilitatea: provocarea pentru economia socială în construirea punții dintre angajare și includere*, Available at: www.bridgesforinclusion.reapn.org.

22. Constantinescu, Ș. (2012). *Atlasul Economiei Sociale România 2012*, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, Available at: <http://www.ies.org.ro>.

23. Constantinescu Ș. (2013). *Economia socială și ocuparea forței de muncă Integrarea grupurilor vulnerabile pe piața muncii*, Institutul de Economie Socială, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, Available at: <http://www.ies.org.ro>.

24. Crișan, I. (2010). *Cooperarea de consum: evoluție, structuri, strategii de dezvoltare*, Bucharest, Publisher Universitară.

25. Dragotoiu, A., Marinoiu, A. (2011). Incluziunea socială, motorul dezvoltării economiei sociale în Stănescu, S. M. & Cace, S. (Eds.) *Alt fel de ocupare: cererea de economie socială în regiunile de dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est*, Publisher Expert, Bucharest Available at: www.iccv.ro.

26. Dragotoiu, A., Marinoiu, A., Stănescu, S. M. (Eds), Vasile, V., Vețan, M., Gatman, A., Bussi, P., Dupres, A. (2011). *Solidaritatea, o nouă sursă de putere economică*, Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale Available at: www.serviciisociale.ro.

27. Dima, G. (2011a). Prea aproape de renunțare. Cererea de economie socială a persoanelor cu dizabilități din România în Stănescu, S.M. & Cace, S. (Eds.) *Alt fel de ocupare: cererea de economie socială în Regiunile de dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est*, Publisher Expert, Bucharest Available at: www.iccv.ro.

28. Dima, G. (2011b). Promovarea unei „cauze” sau ofertă de servicii și oportunități? Oferta de economie socială pentru persoanele cu dizabilități în Stănescu, S.M. & Cace, S. (Eds.) *Alt fel de ocupare: cererea de economie socială în Regiunile de dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est*, Publisher Expert, Bucharest Available at: www.iccv.ro.

29. Durnescu, I., Descarpes, P. (2012). Studiu privind dezvoltarea unui mecanism integrat inter-instituțional în vederea reintegrării foștilor deținuți în societate, United Nations Development Programme Available at: www.suntemprodusulmediului.ro.

30. Ernu, S. & Stănescu, S.M (2013). Economia socială în sprijinul persoanelor cu dizabilități, în Stănescu, S.M. (ed), Ernu, S. Alexandrescu, S.M., Bojincă, M., Rădulescu, L., *Modele de întreprinderi sociale pentru persoane cu dizabilități Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare* Available at: www.profitpentruoameni.ro.

31. Ilie, S. (2011). Economia socială – resursă pentru nevoile sociale în Stănescu, S.M. & Cace, S. (Eds.) *Alt fel de ocupare: cererea de economie socială în Regiunile de dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est*, Publisher Expert, Bucharest Available at: www.iccv.ro.

32. Liapi, M., Anemțoaicei, O. (2012). *Abordarea integratoare de gen. Un ghid pentru economie socială*, Publisher Expert, Bucharest, Available at: www.iccv.ro.

33. Mihalache, F., Croitoru, A. (2011). *Mediul rural românesc: evoluții și involuții. Schimbare socială și antreprenoriat*, Publisher Expert, Bucharest, Available at: www.iccv.ro.

34. Nicolăescu, V., Cace, C., Hatzantonis, D. (2012). *Finanțarea activităților de economie socială*, Publisher Expert, Bucharest.

35. Paulischin, H., Korhonen, P., Mihalache, C., Sălăjanu, F., Ovidiu, H. (2007). *Povești de succes. Parteneriate pentru egalitate de șanse* Available at: http://ec.europa.eu/employment_social/esf/docs/success_stories_phare_ro.pdf.

36. Pavel, R. (2011). Antreprenoriat social și incluziunea grupurilor vulnerabile pe piața muncii, în Stănescu, S.M. & Cace, S. (Eds.) *Alt fel de ocupare: cererea de economie socială în Regiunile de dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est*, Publisher Expert, Bucharest Available at: www.iccv.ro.

37. Petrescu, C. (2012). *Ghid de bune practici în dezvoltarea întreprinderilor sociale pentru comunitățile de romi*. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare România, Bucharest Available at: www.economiesocialapentruromi.ro.

38. Pop, L. Voicu, B. (2000). Grupuri de risc și cauze ale neparticipării școlare, în Zamfir, E., Bădescu, I., Zamfir, C. (Eds), *Starea societății româști după 10 ani de tranziție*, Publisher Expert, Bucharest.

39. Popescu, R. (2011). *Grupurile vulnerabile și economia socială. Romi și femeile în dificultate*, Publisher Expert, Bucharest, Available at: www.iccv.ro.

40. Preoteasa, A. M., Cace, S., Duminică, G. (2009). *Strategia națională de îmbunătățire a situației romilor: vocea comunităților*, Publisher Expert, Bucharest.

41. Preoteasa, A. M. (2011). Grupuri vulnerabile și comportamente de reintegrare pe piața muncii, în Stănescu, S.M. & Cace, S. (Eds.) *Alt fel de ocupare: cererea de economie socială în Regiunile de dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est*, Publisher Expert, Bucharest Available at: www.iccv.ro.

42. Rădulescu, L., Stănescu, S.M. (2013). Economia socială în sprijinul beneficiarilor de venit minim garantat, în Stănescu, S.M. (ed), Alexandrescu, S.M., Bojincă, M., Ernu, S., Rădulescu, L., *Modele de întreprinderi sociale pentru beneficiari de venit minim garantat*. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Available at: www.profitpentruoameni.ro.

43. Stănescu, I. (2011). Segmentarea pieței muncii și economia socială în Stănescu, S.M. & Cace, S. (Eds.) *Alt fel de ocupare: cererea de economie socială în Regiunile de dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est*, Publisher Expert, Bucharest Available at: www.iccv.ro.

44. Stănescu, S.M. (2013a) Inventar al principalelor tipuri de cercetări și studii care s-au realizat în România privind economia socială, prezentare susținută în cadrul conferinței internaționale *Practici de economie socială și solidară cu potențial de dezvoltare în România, Atelierul 5 Resurse locale, naționale și internaționale care pot susține dezvoltarea economiei sociale*, organizată de CRIES și Universitatea de Vest din Timișoara, Timișoara, 16.05.2013.

45. Stănescu, S.M. (2013b). Cadrul instituțional cu impact asupra economiei sociale, în *Revista de Economie Socială*, vol. III, iulie 2013, nr. 3/2013, Publisher Hamangiu Available at: www.profitpentruoameni.ro.

46. Stănescu, S. M., Cace, S. (Eds) Achimescu, V., Botonogu, F., Dima, D., Drăgotoiu, Ilie, S., Marinoiu, A.M., Pavel, R., Preoteasa, A.M., Stanciu, M., Stănescu, I., Ștefănescu, Ș., Tomescu, C. (2011). *Alt fel de ocupare - cererea de economie socială în regiunile de dezvoltare București Ilfov și Sud Est*, Publisher Expert, Bucharest, Available at: www.iccv.ro.

47. Stănescu, S.M., Cace, S., Alexandrescu, F. (Eds.); Arpinte, D., Achimescu, V., Ardeleanu, I., Arpinte, D., Briciu, C., Dima, G., Mihalache,

F., Neagu, G., Preotesi, M., Stănilă, G., Tufă, L., Zamfir, E., (2011). *Între oportunități și riscuri: oferta de economie socială în regiunile de dezvoltare București Ilfov și Sud Est*, Publisher Expert, Bucharest, Available at: www.iccv.ro.

48. Stănescu, S. (Ed), Asiminei, R., Rusu, O., Vîrjan, D. (2012). *Profit pentru oameni - Raport de deschidere în cadrul proiectului Modelul Economiei Sociale în România*. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare România, Bucharest, Available at: www.profitpentruoameni.ro.

49. Stănescu, S.M., Neagu, D. (2012). *De la idee la profit: cum să înființezi o întreprindere de economie socială în România? Manual de intervenție*. Publisher Expert, Bucharest, Available at: www.iccv.ro.

50. Stănescu, S. (ed), Asiminei, R., Vîrjan, D. (2013). *Raport de recomandări al economiei sociale România 2013*. Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare România, Bucharest, Available at: www.profitpentruoameni.ro.

51. Stănescu, S. M. (ed); Alexandrescu, A.; Bojincă M.; Ernu, S.; Rădulescu, L. (2013a). *Modele de întreprinderi sociale pentru persoane de etnie romă*, United Nations Development Programme Available at: www.profitpentruoameni.ro.

52. Stănescu, S. M. (ed), Bojincă M., Alexandrescu, A., Ernu, S., Rădulescu, L. (2013b). *Modele de întreprinderi sociale pentru tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului*, United Nations Development Programme Available at: www.profitpentruoameni.ro.

53. Stănescu, S. M. (ed), Ernu, S.; Alexandrescu, A.; Bojincă M.; Rădulescu, L.; (2013c). *Modele de întreprinderi sociale pentru persoane cu dizabilități*, United Nations Development Programme Available at: www.profitpentruoameni.ro.

54. Stănescu, S. M. (ed) Rădulescu, L., Alexandrescu, A., Bojincă M., Ernu, S. (2013d). *Modele de întreprinderi sociale pentru beneficiari de venit minim garantat*, United Nations Development Programme Available at www.profitpentruoameni.ro.

55. Ștefănescu, Ș.C. (2011). Percepția populației privind categoriile sociale defavorizate ce ar trebui ajutate în Stănescu, S.M. & Căce, S. (Eds.) *Alt fel de ocupare: cererea de economie socială în Regiunile de*

dezvoltare București-Ilfov și Sud-Est, Publisher Expert, Bucharest
Available at: www.iccv.ro.

56. Tancău, C., Gheorghe, F., Pușcaș, M., Gorbănescu, A., Mocanu, A. (2012). *Harta oportunităților de angajare – studiu privind responsabilitatea socială a întreprinderilor față de foștii deținuți*, Centrul Român pentru Educație și Dezvoltare Umană Available at: <http://www.economiesociala.net/>

57. Tomescu, C., Cace, S.(Eds) (2010). *Studiu asupra fenomenului de mobbing și a unor forme de discriminare la locul de muncă în România*, Publisher Expert, Bucharest.

58. Tomiță, M. (2012) *Probation as a field of study. Institution and profession*, Universul Juridic, Bucharest.

59. Vlăsceanu, M. (2010). *Economie socială și antreprenoriat – o analiză a sectorului nonprofit*, Polirom, Iași.

60. Zamfir, E. (2010). Politici de incluziune socială pe timp de criză: asistența socială și interarea pe piața muncii a grupurilor vulnerabile, în Zamfir, C., Stănescu, S., Briciu, C., *Politici de incluziune socială în perioada de criza economică*, Publisher Expert, Bucharest, Available at: www.iccv.ro.

61. Zamfir, E., Zamfir, C. (Eds), (1993) *Țiganii între ignorare și îngrijorare*, Publisher Alternative, Bucharest.

62. Zamfir, E., Zamfir, C., Dan, A.N., Cace, S., (1999), Politici de suport pentru femei, în Zamfir, C. (ed), *Politici sociale în România*, Publisher Expert, Bucharest.

63. Zamfir, C. Stănescu, S.M., Ilie, S., Mihalache, F., Filipescu, I. (2010). Șapte faze de istorie socială turbulentă a sociologiei românești. *Revista Sociologie românească, volum VIII, nr. 1.*

*** Asociația ProFamilia, (2011). *Studiu privind ocupațiile în curs de dezvoltare în domeniul economiei sociale, inclusiv potențialul de dezvoltare a acestora în agricultură, cu integrarea componentei egalității de gen pe piața muncii*, Available at: <http://profitpentruoameni.ro/wp-content/uploads/2013/07/A-2.1-Studiu-ocupatii.pdf>.

*** Consiliul Economic și Social European (2012). *Avizul Comitetului Economic și Social European privind comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor: Inițiativă pentru antreprenoriatul social – Construi-*

rea unui ecosistem pentru promovarea întreprinderilor sociale în cadrul economiei și al inovării sociale.

*** Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale (2010). *Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată*. Available at: <http://www.mmuncii.ro/ro/635-view.html>.

*** United Nations Development Programme (2012). *Economia Socială și comunitățile de romi – provocări și oportunități*. Available at: <http://www.economiesocialapentruromi.ro>